

Olaf Olsen: Christian IVs tugt- og børnehus. Anden forøgede udgave. Århus, Wormianum 1978. 127 s. 54 kr.

Olaf Olsen har på forlaget Wormianum i lidt udvidet form genudsendt sin nu klassiske afhandling fra 1952 om Christian IVs tugt- og børnehus, der dengang fremkom i Historiske Meddelelser om København. En egentlig anmeldelse vil være en urimelighed, da der trods den udvidede form er tale om et snart tredive år gammelt skrift, men der er al mulig grund til at gøre opmærksom på, at denne væsentlige afhandling nu atter kan fås, og man må med forfatteren håbe, at bogen kunne inspirere en og anden historiker til fordybelse i disse emner, da der næppe er håb om, at han selv, engageret som han er i helt andre forskningsforetagender, påny vil tage emnet op. Olaf Olsen fremhæver beskeden, at han langt fra har udnyttet tugthusregnskaberne muligheder, men det forekommer dog undertegnede, at der udfra det anlagte socialhistoriske perspektiv er tale om en i det væsentlige dækkende fremstilling, navnlig efter at forfatteren i nyudgaven har suppleret og afrundet indledningskapitlet om de sociale forudsætninger for tugthusets oprettelse 1605. Derimod er det nok muligt at grave dybere, når det gælder tugt- og børnehuset som manufakturpolitisk eksperiment og som led i den økonomiske politik. Som naturligt var i 1952 har afhandlingen som forudsætning Albert Olsens opfattelse af Christian IVs økonomiske politik, men netop dennes vurdering af Christian IVs bestræbelser som urealistiske og til dels diletantiske er i væsentlig grad blevet modificeret af nyere forskning. (Jf. Gyldendals Danmarkshistorie II, s. 425–31).

Steffen Heiberg

Gustav Utterström: Fattig och föräldralös i Stockholm på 1600- och 1700-talen. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in Humanities 14. Umeå 1978. 248 s. S.kr. 75 (+ moms).

Det bør straks fastslås, at professor Utterströms bog er usædvanligt righoldig og mangesidet facetteret. Den består som helhed af to – socialhistorisk nært forbundne – studier over 'manufakurer, børnearbejde og admiralitetet i Stockholm' fra børnehusets start 1624 til dets reorganisation 1785 og over konsumtion og levestandard i institutionen 1674–1781. Forf. analyserer meget indgående og nuanceret anstaltens vekslende funktioner gennem hele perioden af tekstilmanufaktur (hovedsageligt til den svenske flåde) og af børneforsorg for Stockholms proletariat. Iøjnefaldende er det, at antalten først i 1630'erne optog børn og indtil da – under ledelse af rigsadmiral Claes Fleming og i den mest hektiske krigsperiode – fungerede som leverandør til den svenske flåde, især af sejldug (*buldan*). Vigtig er ligeledes påvisningen af, at konjunkturf forholdene for råvarer – hør og hamp fra de baltiske provinser – omkring 1650 blev således, at produktionen måtte indstilles.

Ikke mindre betydningsfuld i den internationale sammenhæng er diskussionen af børnehusets konsumtion og levestandard, naturligt nok knyttet til den svenske diskussion siden Eli F. Heckschers pionerarbejder. Trods horrible levevilkår på anstalten synes konsumtionen (ligesom Olaf Olsen har påvist for Københavns tugt- og børnehus; forf. synes ikke at kende dette arbejde) at have været tålelig (omend overvejende af vegetabilsk art) og i hvert fald bedre end i samtidens tyske institutioner.

Kun et enkelt punkt giver anm. anledning til et par kritiske bemærkninger. Prof. Utterström anfører (s. 16 og oftere), at Axel Oxenstierna 1619–24, vist efter Gustav II Adolfs direktiver, arbejdede med en systematisk reform af rigets fattigforsorg. Børnehusplanerne har deres plads i denne sammenhæng; de omfattes med interesse af regeringen, men